

GAZDAGH ISTVÁN

PÁLYAKEZDÉS

G. Éva szegedi lakos. Szüleinek kétszobás-összkomfortos lakásuk van, viszonylag kiegyensúlyozott anyagi körülmények között élnek. Van rádiójuk, hűtőszekrényük, televíziójuk, és mindenféle háztartási gépük, vikendházuk, motorcsónakjuk, többször töltötték szabadságukat külföldön. G. Éva apja osztályvezető egy üzemben, édesanyja varrónő ruhaipari vállalatnál, húszéves bátyja kereskedelmi vállalatnál dolgozik, és most végzi esti tagozaton a kereskedelmi középiskolát. A családban tehát hárman keresnek: együttes jövedelmük meghaladja az ötezer forintot, G. Éva az idén végezte el az általános iskola nyolcadik osztályát, 4,3-es eredménnyel.

— *Milyen terveid vannak? Tanulsz-e tovább?*

— Igen, gimnáziumba iratkoztam.

— *Miért gimnáziumba?*

— Azt mondták, hogy a gimnázium jó lesz.

— *Kik mondták?*

— Apuék.

— *Végül mi szeretnél lenni?*

— Még nem tudom. Majd a gimnázium után is ráérek ezen gondolkodni.

— *De mégis?*

— Gyermekorvos. De ha az nem lehetek, akkor színésznő...

*

A pályakezdés soha sem volt könnyű dolog, mivel a legkülönfélébb tényezők játszanak abban szerepet, hogy végül is „mi lesz” az emberből. E bonyolult mozgásban persze bizonyos rend uralkodik, melynek erői mindenkit eljuttatnak valamilyen pályára. Csak az a kérdés, hogy oda-e, ahova az érdekeltek kívánják, illetve a társadalom összhangja is kívánja.

A választás néha egészen korán elkezdődik. A szülők és az ismerősök már óvodáskorában nyaggatják a gyereket: — Mi leszel, ha felnősz? — S boldog mindenki, ha a kérdezett gyerek valamilyen szép pályát, kiváltképpen ha nem fizikai munkát jelöl meg vágyaként.

A szülőnek az a törekvése, hogy a gyerekeiből több legyen, annak élete könnyebb legyen, mint övé volt és lett. Azt hiszem, ez érthető, sőt egészséges törekvés, csak van benne kétféle buktató is. Az egyik akkor jelentkezik, amikor a „többre” vágyásnak nincs semmi alapja, mégis erőltetik. A másik buktató: esetleg sokkal több lépcsőfokot kellene előreugrani a gyerekeknek szülei alapállásához képest, de erre viszont nem kap odahaza semmi inspirációt, mivel az az egy lépcsőfok véleményük szerint beteljesedéshez vezette vágyaikat, hiszen az óhajtott „több” elérhető közelségbe került.

De nem is a pályakezdés mozgató rugóit szeretném analizálni, inkább csak a való tényeket szemügyre venni, hogy merre tartanak a pályakezdő szegedi fiatalok. Számuk meghaladja a négyezret. Szeretném előrebocsátani, hogy pályakezdőnek jelen esetben azokat tekintsük, akik az általános iskolát, középiskolát vagy az iparitanuló-iskolát ebben az esztendőben fejezték be.

ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK

A szegedi általános iskolákban tanulók létszáma az 1965–1966-os tanévben 12 353 volt. Csupán az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy a fiúk száma nagyobb, mint a lányoké, mert a 12 353-ból 6448 a fiú, és csak 5905 a leány.

Ami a végzősöket illeti, tíz esztendő statisztikai adatait vettem figyelembe, hogy valamiféle képet kapjunk a jövőt illetően is. Ide soroltam a tavaly és a tavalyelőtt végzeteket is, mert egyáltalán nem biztos, hogy ezek a tizenöt-tizenhat éves fiatalok állásban vannak vagy középiskolában tanulnak.

Az adatokat a Szeged m. j. városi tanács művelődésügyi osztálya azzal a megjegyzéssel bocsátotta rendelkezésemre, hogy a számok később változhatnak, azonban a lényegét nem befolyásolják, mivel a változás nagyságrendje száz körül mozoghat.

Év	A VIII. osztályt végzők száma
1964	1414 fő
1965	1447 fő
1966	1416 fő
1967	1650 fő
1968	1950 fő
1969	1800 fő
1970	1635 fő
1971	1400 fő
1972	1300 fő
1973	1200 fő

Ezeket az adatokat érdemes közelebbről is szemügyre venni. Ha grafikonon próbáljuk ábrázolni őket, akkor egy olyan görbét kaptunk, amelynek a kezdő szára három éven keresztül szinte vízszintesen futott, majd a vonal megtörik, és felfelé indulván két év múlva csúcsot jelez, s újabb két esztendő szükséges ahhoz, hogy elérje az induló szintet, de ezután fordítva futja útját, és évenként százszáz nagyságrendben zuhan lefelé. Kövessük a grafikon vonalát következőké-
téseinkben:

— az általános iskola nyolcadik osztályát végző fiatalokat tizennégy éveseknek kell tekintenünk. Az első megjegyzés az, hogy az 1950-ben, 1951-ben és az 1952-es esztendőben született gyermekek száma a népesség számához viszonyítva kielégítő, figyelembe véve a természetes szaporodást meghatározó sokféle tényezőt, valamint Szeged akkori lélekszámát. Véleményem szerint az az indexszám ma is megfelelne az elvárható és normálisnak mondható természetes szaporodás arányszámának;

— az utána következő négy esztendő, de annak is inkább csak a közepe — az 1954-ben és 1955-ben született korosztályok — már bizonyos túlzásokat takar. Itt találjuk a csúcsot, az úgynevezett „Ratkó-hullámot”, amikor erősebben hatottak az adminisztratív eszközök a családtervezés tekintetében is. Ebből következik, hogy gondjaink nem lesznek lebecsülendők a hatvanas évek legvégén. Kézitusára kell felkészülnünk a majdani „állásfoglalások” harcában, amely két év múlva erősen éreztetni fogja hatását;

— a harmadik megjegyzés majdnem fordítottja az előzőnek. Szeged város lakossága ez év végére eléri, vagy nagyon közel kerül a 120 000-hez. Ez a szám legalább 20—25 000-rel több, mint a tíz évvel ezelőtti. Világosabban: a görbe eleje és a vége között a város lakossága mintegy 20—25 000 fővel gyarapodott. Mégis azt látjuk, hogy a vonalka az első három esztendőben jóval magasabban futott, mint az utolsó három esztendőben, sőt ez esetben olyan zuhanásról van szó, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni. Azok a gyermekek, akiket a grafikon vége jelképez, most végezték el az általános iskola első osztályát, s ha figyelembe vesszük a jelenlegi születési arányszámokat, akkor ez a görbe nem hogy megállna az 1953-as szinten, de inkább további süllyedéssel lehet számolni.

Ez a természetes szaporodási arányszám egyáltalán nem megnyugtató, hiszen jóval alatta marad az egészséges és normális szaporodási szintnek. Talán nem árt megemlíteni, hogy sokkal rosszabb az országos átlagnál, sőt Szeged városáé a legalacsonyabb az összes megye és megyei jogú város között.

Persze a csúcs és a csúcsidőszak a hetvenes évek közepe táján „kompenzálni” fogja egymást. A kérdés csupán az, hogy mennyire tudjuk majd az ötvenégyes és ötvenötös gyermekeinket átvezetni azon a frontvonalon, amely a kompenzáláshoz elvezet. Reméljük, hogy fájdalommentes lesz az út, s ebben bíznak azok a szülők is, akik annak idején nem akartak gyermektelenségi adót fizetni.

Mégis, hogyan és miként lehetséges a várható átmenet? Az nyilvánvaló, hogy minden gyermeknek megfelelő képzést kell adni. Magyarán olyan egészséges és jól kiszámított túlképzéssel kell levezetni a hullámot, hogy az aztán később arányosan felszívódjék. Természetesen nem csak az iparitanuló-képzésre gondolok a túlképzésnél, hanem középiskolai területre is — technikumokra, szakközépiskolákra és gimnáziumokra.

Igen ám, de mit kezd majd a friss oklevelével vagy szakmunkás-bizonyítványával az a fiatal, akinek nem jut hely tanult szakmájában, mondjuk például az

esztergagép mellett? Még mindig jobban jár – s a társadalom is jobban jár – ha felkészülten és szakmai ismeretekkel rendelkezve bekerül az üzemekbe, még ha mindjárt nem is az esztergagép mellé, de ott találhat munkát a gépek között, a gyári légkörben. S ha elérkezik a jelzett kompenzációs időszaka, akkor úgymond fájdalommentesen foglalhatja el helyét tanult mestersége területén.

Más kérdés az ösztönzés és az elvárható reális dotálás problémája – ez nem utolsósorban pénz kérdés! Talán elfogadható megoldásnak az kínálkoznék, ha a szakmai képesséssel rendelkező, de időlegesen csak segédmunkásként alkalmazott fiatalok magasabb órabért kapnának, mint azok, akiknek semmilyen képzettségük nincsen. Későbbi gondok ezek, de nem árt jó előre és részletesen foglalkozni velük.

Meglehet, hogy én sötétebben látom a helyzetüket, mint amennyire kellene, de ez csupán azért van így, mert az utóbbi időben sokat jártam az 1954-es és 1955-ös születésű gyermekek között, sőt egyik lányom is közöttük menetel. Láttam túlzásfólt osztálytermeiket, szép eredménnyel kiállított bizonyítványaikat. Ezek a „Ratkó-gyerekek” igen értelmesek, fejlettek, és minden tekintetben mások a korábbiaknál. Mondhatjuk nyíltabban is: az ötvenhat utáni politikai légkörben nevelkedtek, semmiféle cikcakkot nem ismerő, az egyenes és nyílt szóból értő, őszinte szívű gyermekek. Ők már idegrendszerükben, reflexeikben, szívükben és lelkükben is érzik a szocializmust. Feltétlenül tartozunk nekik annyival, hogy sorsukról is a legőszintébben beszélnünk magunk között és velük.

Volna még egy rövidke megjegyzés az általános iskolákkal kapcsolatban, mégpedig az úgynevezett továbbképző általános iskolai osztályokról. Idestova tíz esztendője, hogy létrehozták ezt az iskolatípust, a valamikori ismétlő iskola mai mását, azok számára, akik elvégezték a nyolcadik osztályt, de az iskola befejezése után sem dolgozni nem mentek, sem középiskolában nem folytatnak tanulmányokat, illetve a középiskola, vagy más tanintézet esetleg szakmunkásképzés megkezdése után rövidesen abbahagyták a tanulást. Nevezhetjük akár kilencedik és tizedik osztálynak is a továbbképző iskolát, amely hetenként néhány napos tanulmányi elfoglaltsággal jár.

Van-e ilyen iskolai forma Szegeden? Van, de egyre szűkebb keretek között működik. Talán három osztály „üzemel”, s a következő esztendőben egy is elegendőnek látszik. Sőt! Nem is váltotta be a hozzája fűzött reményeket. Miért?

Azért, mert a továbbképző osztályok semmi újat nem adnak a tanulóknak. Ismételtetik a régebben tanult anyag egy-egy részét – s ez végül is unalmassá válik. Hiszen nem képzelhető el, hogy azok, akik egyszer már átvergődtek ezeken a tantárgyakon, anyagrészekben, azoknak éppen most jöjjön meg a kedvük a tanulásra, a szorgalomra.

Olyan úgynevezett „nagyfiús és nagylányos napközivé” degradálódott már régen a továbbképző általános iskola. Annak tartják a szülők is; mondván, hogy amíg ők el vannak foglalva, vigyáznak a kamasz fiúkra, vagy a serdülő, bakfis lányukra. Ez nem is lenne baj, de akkor valóban „napközinek” kellene szervezni, mindenféle programjával együtt. A jelenlegi eredményt nem is érdemes tovább boncolgatni, mert hirtelen jobbat, elfogadhatóbbat aligha lehetne ajánlani, s végső soron ezt a problémát csak akkor lehet megoldani, ha hazánkban kötelező lesz a középiskola, illetve a tizenkét osztályos iskola elvégzése.

Vizsgáljuk azonban tovább a témát: mi történik az általános iskolát elvégzett fiatalokkal? Legfeljebb három lehetőség adódik számukra: vagy középiskolában folytatják tovább a tanulmányaikat, vagy valamilyen szakmát választanak, és az iparitanuló-iskolában tanulnak tovább; a harmadik lehetőség: lényegében e kettő változaton kívül maradni, s végeredményben iskolai (középiskolai) és szakmai végzettség nélkül elhelyezkedni az élet valamely területén – segédmunkásnak, betanított munkásnak. Kövessük a fiatalok útját először a középiskolában.

*

K. Gizella szegedi lakos. Apja és anyja gyári munkások. Az apa jól kvalifikált szakmunkás. Semmiféle anyagi gondjuk nincsen. Saját házukban laknak, a körtöltés mellett telepen. A szobákban kitűnő bútorok, televízió, és háztartási gépek, a bár szekrényben italfeleségek, a ruhásszekrény dugig tele. A nagyobbik lány már férjhez ment, s a régi értelemben vett bőséges stafíringot kapott. A kisebbik lánynak, Gizellának is ugyanannyit szánnak a szülők, sőt azért dolgoznak, és arra törekednek, hogy a stafíring mellé lakást is biztosítsanak a lányuk számára, aki a szegedi Tisza-parti gimnáziumban érettségizett, ebben az esztendőben. A szülők jelenlétében beszélgettünk.

– Milyen tagozatra járt a gimnáziumban?

– Ha a régi elnevezést használom, akkor humán tagozatra, egyébként az osztályom orosz szakos osztály volt.

– *Hányan indultak az első osztályban, és hányan jutottak el az idej tanévben az érettségiig?*

– Az elsőben egészen pontosan negyvenhatan voltunk, az érettségiig tizenkilencen érkeztünk el.

– *Eredeti szándéka szerint gimnáziumba akart-e menni, vagy volt másféle terve?*

– Minden vágyam az volt az általános iskola elvégzése után, hogy könyvelő leszek.

– *Akkor miért nem a közgazdasági technikumba iratkozott?*

– Mert nem vettek fel.

– *Most?*

– Még nem adtam fel a tervemet. Szándékomban áll különbözőzeti vizsgát tenni, illetve ha másképpen nem lehet, a két utolsó osztályt megismételni – valószínűleg az esti vagy a levelező tagozaton.

– *Mi lett osztálytársaidból? Hol dolgoznak, hol tanulnak, illetve hol szándékoznak elhelyezkedni?*

– Heten jelentkeztek az egyetemre, illetve főiskolára. A többi tizenkettőnek még bizonytalan a helyzete. Próbálkoznak, keresik a lehetőséget, mint jómagam is. Egyik lány a kendergyárba megy meósnak.

– *Hogyan? Hiszen az szakképzettséggel járó munkakör. Talán protekció segítségével került oda?*

– Nem tudom... lehetséges...

– *Önnek hányas volt a tanulmányi átlaga?*

– Három egész hat tized.

– *Továbbtanulásra vagy valamilyen szakma elsajátítására gondolt-e?*

– Gyors- és gépirást tanulok magánúton. Fél év alatt végzek.

– *Úgy tudom, hogy a gépirónőket keresik.*

– Igen, de nem a kezdőket. Olyan hirdetést még nem olvastam, hogy kezdő gépirónőt felveszünk, majd nálunk belejön a munkába.

– *Pedig kezdeni mindenkinek kell.*

– Igen, csak azt az egy évet, vagy talán még annyit se, nehezen vállalják a munkaadók.

– *Mikor vizsgázik a gyors- és gépirásból?*

– Augusztus végén.

– *Hol fog dolgozni utána?*

– Az még talány.

– *A többieknek is ilyen kilátástalan a helyzetük?*

– Most még igen, de végül mind talál valamilyen megfelelő beosztást, irodai munkát...

– *Csak az „íróasztalos” állást tartják megfelelő munkahelynek?*

A leány helyett édesanyja válaszolt igen határozottan.

– Persze. Akkor minek tanult, miért töltött el négy esztendőt a gimnáziumban!?

*

Sokat gondolkodtam ennek az egyszerű gyári munkás asszonynak a válaszában, állásfoglalásában. Nagyon-nagyon büszkéek lehetünk arra, hogy nálunk nincs olyan tanulóiintézet, ahová ne juthatna be a legegyszerűbb ember gyermeke is. Ez a szocialista forradalom, az új rend vívmánya; megnyitva minden kapu mindenki számára, s elsősorban azok számára, akik elől valamikor oly hermetikusan elzárták a tanuláshoz még a lehetőséget is. De úgy érzem, volt időszak, amikor rosszul agitáltunk, túlértékeltük a lehetőségeket. Nagyon mágikusan sügtük a fiatalok fülébe, hogy orvos légy, tanár légy, mérnök légy... Ám kevesebb mágusi erő volt a hangunkban, amikor szakmunkásnak kellett toborozni ifjákat. Félre magyaráztuk a tanulás célját, és ezt félre is értették: a szülők is, a fiatalok is. Ilyen következtetésre jutottak: tanulni, tanulni, hogy ne kelljen testi munkát, fizikai munkát végezni; tanulni, hogy íróasztalt adjon az isten. Noha annyi íróasztalt még a bútoripar sem tudna készíteni, amennyire hirtelenjében igényt tartanak. Az íróasztal és a tanulás között van összefüggés, de ez az összefüggés nem kizárólagos. Hiszen tanulni azért is kell, hogy az egész nemzet kulturális, műveltségi színvonala emelkedjék: a gyáriaké, a földeken dolgozóké, és az irodákban dolgozóké is egyetemlegesen, mert csakis így képes az egész társadalom előbbre lépni. S legyünk őszinték, a szocializmust is csak kiművelt emberfők sokaságával tudjuk felépíteni.

Bár ott tartanánk, hogy minden szakmunkást középiskolai fokon képezhetnénk szakmája ismerőjévé. S akkor sem túlzok, amikor kijelentem, hogy a mai gyá-
rak gépsora máris nagyobb tudást, képesítést követelnek a gépek parancsnokaitól,
mint az íróasztalok egyszerűnek mondható adminisztrációs feladatai.

De lássuk tovább, milyen helyzetben vannak K. Gizella társai, a tizennégy-
tizennyolc éves fiatalok.

KÖZÉPISKOLÁSOK

Az általános iskola elvégzése után tehát egyik járható út a középiskola. Há-
nyan lépnek erre az ösvényre?

Kimutatás a szegedi középiskolákba az 1966/67. tanévre felvett I. osztályo tanulókról

Iskola	Szegedről		Csongrád megyéből		Más megyéből		Összesen
	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	
Gimnázium	114	255	33	93	19	20	534
Szakközépiskola	55	121	54	87	35	31	383
Technikum	115	32	97	28	243	56	571
Összesen:	284	408	184	208	297	107	1488
	692		392		404		
	46,60%		26,53%		27,87%		

Az előzőekben már láttuk, hogy Szegeden az idei tanévben 1416 gyerek végezte
el az általános iskola nyolcadik osztályát. E táblázat viszont jelzi, hogy a szegedi
középiskolákba 1488 tanulót vettek fel. De az is világosan kitűnik belőle, hogy
nem csupán szegedi gyerekek kerülnek az itt működő középiskolákba, hanem
Csongrád megyeiek, s más megyéből valók is. A szegedi gyermekeknek pontosan
49 százaléka tanul tovább valamelyik középiskolában, ezen belül is a fiúk aránya
41 százalék, a lányoké pedig 57 százalék. A számok bizonyossága szerint tehát nyil-
vánvaló, hogy az általános iskolában végzett gyerekeknek fele nem tanul tovább,
egy mintegy 700 szegedi fiatalnak valamilyen szakmát kell választania.

De vizsgáljuk tovább a szegedi középiskolák adatait:

A szegedi középiskolák létszámadatai az 1965/66-os tanévben

Az iskola típusa	Osztályainak száma	Tanulók száma
Gimnázium (5 db)	72	2465
Technikum (8 db)	74	2669
Szakközépiskola (5 db)	36	1199
Összesen:	18 iskola	182 osztály
		6333 tanuló

Az évfolyamok számadatai nem érdekesek, mert majdnem egyforma számokat
találunk, csupán a szakközépiskolák első osztályaiban magas a jelenlegi negyedike-
sekhez viszonyítva, ami érthető is, mivel a szakközépiskolák fejlődése most van
kibontakozóban.

*

Egy szegedi középiskolával érdemes részletesebben is foglalkozni. A Rad-
nóti Miklós Gimnázium és Szakközépiskola igen népszerű tanintézet Szegeden.
Diákjainak száma meghaladja a kilencszázat. A tanulók fele leány, fele fiú. Eb-
ben a tanévben 162-en fejezték be tanulmányaikat, és szereztek érettségi bizonyít-
ványt. Közülük negyvenen a szakközépiskolában végeztek, és autószerelő szakmun-
kás-bizonyítvánnyal a zsebben, próbálnak elhelyezkedni.

– *Mi lesz a sorsuk?*

Kérdéseimre az iskola igazgatója, dr. Bánfalvi József válaszol.

– Hatvannégyben 24 tanuló végzett, és szerzett szakmunkás-bizonyítványt a
szakközépiskolában. Közülük tizenkettő a tanult mesterségében helyezkedett el, a
többiek elkallódtak, más területen próbáltak szerencsét. A tavaly végzetek heiy-
zete már kedvezőbb volt: tizen továbbtanulásra jelentkeztek a mérnöki karra,
illetve a felsőfokú gépjárműközlekedési technikumba. A többiek általában a ta-
nult szakmájukban helyezkedtek el. Az idei negyven főből tizenhatan jelentkeztek
továbbtanulásra, közülük tízet fel is vettek. A többiek ugyancsak a szakmában
maradnak.

– *Mi a véleménye erről az iskolatípusról?*

— Úgy látom, egyre inkább a szakmára képző iskola lesz belőle, de olyan fokon, hogy az út szabad marad a végzős tanuló előtt, bármelyik egyetemre jelentkezhet. Igaz, hogy nagyobb önszorgalomra van szükség a felvételi vizsgák előtt, mert a szakközépiskolában más a tematika.

— *Az általános felmérések szerint a szegedi középiskolákban tanulóknak csak a fele szegedi lakos. Jellemző ez az arány a Radnóti gimnáziumra is?*

— Nálunk más a helyzet. A gimnáziumokban általában 70–80 százalékban helybeliek tanulnak. A Radnóti gimnáziumban még ennél is többen, sőt ha jobban megvizsgáljuk a bejárók lakhelyeit, kiderül, hogy többségük a város közvetlen szomszédságában levő falvakból érkezik naponta az iskolába: Szoregról, Kiskundorozsmáról, Tápéról... Egyébként a Radnóti gimnáziumnak nincs is kollégiumi férőhelye, mindössze hat helytel rendelkezünk; mindegyiket a szakközépiskolánkba járó gyerekek foglalják el.

— *Hány tanulót vettek fel a most induló első osztályba?*

— Öt első osztály indul 186 tanulóval, közülük negyven gyerek a szakközépiskolai osztályba került.

— *Úgy tudom, Önöknél szakosított, azaz specializált osztályok működnek. Milyen szervezésűek ezek?*

— Az osztályok valóban szakosítottak. Felsorolom az első osztályokat: matematika—fizika, nyelvi osztály (francia és orosz, megfelezve a 38 tanuló), biológia—kémia, valamint egy általános osztály, amely a testnevelési szakon specializált. Az ötödik első osztályban a szakközépiskolások tanulnak — 4+2-es rendszerben autószerelő-mesterséget. Egyébként a többi osztályban is megtalálható a gyakorlati képzés: kertészetet, üvegtechnikát és autószerelést tanulnak.

— *Igaz-e, hogy a gyengébb tanulmányi átlaggal jelentkező tanulók kerülnek a szakközépiskolai osztályba, a jobb tanulók, esetleg a protekciósak pedig a „divatosabb” szakot tanuló osztályokba?*

— Ilyen nincsen.

— *Tudom, hogy nincs statisztikája, de mégis megkérdezném, hogy a biológia—kémia vagy a nyelvi szakos osztályokban kik vannak túlsúlyban: munkás-, értelmiségi szülők gyerekei?*

— Amikor a nyelvi szakot megszerveztük, a francia tagozatú osztályba kizárólag értelmiségi szülők gyermekei kerültek, de nem válogatással, hanem kizárólag a jelentkezés alapján.

— *Hol helyezték el az iskola tanműhelyét?*

— Az alagsorban.

— *Mi célt szolgált azelőtt az alagsor?*

— Lomtár volt.

*

A szakközépiskoláról később, most néhány megjegyzést a gimnáziummal kapcsolatban. Az iskolatörvény annak idején megszüntette a korábbi humán és reál tagozatokat a gimnáziumokban, s egyúttal lehetőséget teremtett a még differenciáltabb, speciális tagozatok szervezésére. A szegedi gimnáziumok 72 osztályából 30-ban szakosított tanterv alapján oktatnak. Ez egészségesnek mondható, de véleményem szerint a további differenciáció nem lenne célszerű, sőt az idegen nyelvi osztályokat sem kellene tovább erőltetni, mert ez a természettudományos specializációk rovására menne.

A Radnóti gimnáziumnál maradványként egyáltalán nem helyeselhető, hogy minden osztályuk specializált, mert van ebben egy kis buktató is. Korán beskatulyázza a tanulót egy-egy szakra, és később kevesebb a lehetőség más pálya választására. Talán célszerűbb lenne a fakultatív specializáció.

Továbbmenve: lényegesen alacsonyabb a fizikai munkások gyerekeinek száma a specializált osztályokban, mint a normál tagozatúakban, illetve a szakközépiskolákban és technikumokban. Az okok sajnos nagyon egyszerűek: a környezet, az anyagi és szellemi nivó jelenlegi állapota szinte döntően meghatározó tényező.

Több munkásszülő is megkérdeztem gyermeke jövőjét illetően. Az egyik családban sok volt a gyerek, ezért a szülők arra törekednek, hogy amint arra lehetőség kínálkozik, a felnövekvő családtag mielőbb jövedelemhez jusson, s így enyhítsen az egész familia anyagi helyzetén. Az egy főre eső jövedelmüket vizsgálva igazat kellett adnom nekik.

A másik családban, ahol az apa szakmunkás, nem volt anyagi gond. Fiukat technikumba járatták. Legyen belőle technikus. Hiszen az üzemben egy technikus már felettese az édesapának, nála „több”. S az apa boldog, hogy a fiából is ilyen „felettest” nevelhet.

Persze még realisabb tényező a környezet hatása: a fizikai dolgozó gyereke egyáltalán nem idegenkedik a testi munkától, hiszen azt kiskorában maga is megismerte, a családban mindennap látta, hogy apja és testvérei miként dolgoznak, ezért könnyen barátkozik a gondolatával is, hogy később maga is ugyanúgy keresse meg a kenyerét, mint közvetlen hozzátartozói, rokonai.

Talán az is igaz, hogy a munkásember valamivel realisabb, mint az értelmiségi. Tudja, hogy a gimnázium nem eléggé praktikus gyermeke számára, mert mi lesz, ha nem veszik fel az egyetemre? Nyugodtabban érzi magát, és gyermeke jövőjét biztosítottabbnak látja, ha annak tizennyolc éves korában valamiféle kézzelfogható szakmai ismerete van. Ezért is tekint el attól, hogy fiát, lányát a gimnáziumba írassa. S nem árt ezt is figyelembe venni akkor, amikor az egyetemek különféle fakultásain sajátos statisztikai adatokat produkálnak, és keveseljük az ott tanuló munkás- és paraszt származású gyerekek számát. (Azt természetesen kár is lenne tagadni, hogy az értelmiségi környezetben nevelkedő gyermekek előnyben vannak a munkásszülők gyermekeivel szemben, mint ahogy jelenleg még előnyben vannak a városi gyerekek a falusiakkal szemben.)

*

Lássuk a továbbiakban, mi lesz a középiskolából kikerülő fiatalokkal. Hányan végeztek az idei tanévben?

Kimutatás a szegedi középiskolákban az 1965/66. tanév végén érettségizett, képződött tanulókról

Az iskola neve	A tanulók száma		együtt	
	fiú	leány		
Radnóti Miklós gimnázium	86	76	162	
Rózsa Ferenc gimnázium	16	46	62	
Ságvári E. Gyak. gimnázium	54	73	127	
Tisza-parti gimnázium	6	108	114	
Tömörkény István gimnázium	11	45	56	
Zenegimnázium	12	9	21	542
Autószerelő szakközépiskola	42	—	42	
Mezőgazd. berend. szakközépiskola	49	—	49	
Ipari szakközépiskola	9	25	34	
Kereskedő szakközépiskola	7	20	27	
Zeneművészeti szakiskola	7	17	24	176
Közgazdasági technikum	—	67	67	
Közg. stat. technikum	25	46	71	
Építőipari technikum	86	15	101	
Gépipari technikum	126	2	128	
Textilipari technikum	38	15	53	
Tartósító és húsipari technikum	11	25	36	
Vasútforgalmi technikum	105	60	165	
Erdészeti technikum	63	12	75	696
Összesen:	753	661	1414	1414

A táblázatból részletes következtetéseket nem érdemes levonni, de néhány megjegyzést igen, csak tallózni kell az adatok között. Tehát körülbelül annyian végeztek a középiskolákban, mint ahányan az általános iskolákban. Összegezésben a fiúk és a lányok aránya is stimmel, s a számszaki ellenőrzés is elvégezhető: az általános iskolát végzett szegedi gyermekek fele kerül a középiskolába, a többiek vidékről jönnek. A középiskolában végzők között is pontosan ez az arány. Ha azonban eltekintünk a végösszegektől, és az egyes iskolatípusokat külön-külön vizsgáljuk, már nem ennyire megnyugtató a helyzet.

Például: a gimnáziumokban 542 fiatal szerzett vég bizonyítványt, de a lányok és fiúk aránya 357:185! Miért érdekes ez? Többek között azért, mert ebből az iskolatípusból kerülnek a legtöbben egyetemre, de különösen innen kerülnek ki a leendő orvosok és tanárok. Így máris problematikusabb a helyzet. Távol áll tőlem, hogy a nők képességeit, e pályákra való rátermettségüket kétségbe vonjam, de az orvosi és a tanári pálya jelenleg kezd túlságosan elnőiesedni, s ez nem biztos, hogy annyira szerencsés dolog, mint amennyire néha hisszük — hirdetjük.

A szakközépiskolákban még elég kevesen végeztek, s nem is a lányok meg a fiúk arányáról van megjegyezni való, inkább a képzés irányáról. Mit láthatunk a táblázatból? Azt, hogy a 176 végzősből (bár a 24 zeneművészeti szakiskolást le is vonhatjuk ebből a számból!) kilencvenegyen csupán két szakmát tanultak meg: az autószerelőit és a mezőgazdasági berendezéseket szerelő szakmát. Az autósze-

relői szakmai képzés immár háromszendős – de említésre méltó, hogy a gyakorlati foglalkozásokon a Radnótiban a gimnazisták is ezt tanulják –, s ezután is folytatódik, eléggé magas résztvevői létszámmal. Ugyanígyen képzést nyújtanak az iparitanuló-intézetekben is. Ugyanez vonatkozik a mezőgazdasági berendezéseket szerelő szakmára.

Nem biztos, hogy minden esztendőben szükség lesz ennyi autószerelőre és mezőgazdasági gépszerelőre, kiváltképpen akkor, ha figyelembe vesszük a Radnóti gimnázium tanulóinak lakóhely szerinti megoszlását. Egyébként a mezőgazdasági berendezéseket szerelő végzett szakközépiskolások ebben az esztendőben sem tudtak tanult szakmájukban elhelyezkedni. S jövőre? Bármilyen erőteljes is a mezőgazdaság gépesítése, ennyi szakemberre itt a környéken nem lesz szükség. Amit pedig a Földművelésügyi Minisztérium illetékesei mondtak, hogy „majd valahol a mezőgazdaságban” – az nem valami biztató. A végzős tanulók ugyanis ezt kérdezik: – Hol, melyik szegedi vagy Szeged környéki termelőszövetkezetben, állami gazdaságban számítanak ránk?

Milyen megoldásra lenne szükség? Véleményem szerint jobban figyelembe kellene venni a helybeli sajátosságokat, a szegedi ipar helyzetét, és várható fejlődési irányát. Miért nincs, vagy miért nem indul például kábelgyártó vagy gumipari szakmunkásokat képző szakközépiskola? Mind a két szakmában nagyobb szükség van és lesz szakmunkásokra, mint az előbb említettekben. A gumipar köztudomásúan Szegedre koncentrálódik, és a következő esztendőekben százával kellene a jó szakemberek alsó-, közép- és felsőfokon egyaránt. De ez a megállapítás, úgy vélem, érvényes lehet a vegyiparra is, a petrokémiára, mert gáz és olaj sokkal bőségesebben előfordul a környéken, mint gépkocsi.

A technikumokkal kapcsolatban feltétlenül kifogásolható, hogy a lányok száma igen alacsony a gépipar területén, a 128-ból mindössze kettő. Ha kettő lehet, több is lehetne. Ideje lenne szakítani azzal a véleménnyel, hogy a nők nem állják meg a helyüket a gépek között, a gépészeti munkakörökben. Téves az a felfogás, hogy az élelmiszeriparban vagy a textiliparban sokkal könnyebb, „nőiesebb” a munka, mint a gépipar egyes területein. A valamikori túlzások persze nem helyeselhetők (nőket küldtünk a bányákba, öntödékbe, darukra, traktorokra, mozdonyokra...), de a „visszakozz” során olyan érzése támad az embernek, hogy egyáltalán nem vesszük figyelembe a technikai haladást, a gyárak automatizálódását, azt, hogy egyre kisebb szerep jut a fizikai erőnek, a nehéz testi munkának, s inkább a szakmai és a szellemi hozzáértés kezd domináns szerepet kapni.

Még csupán annyi megjegyzést a technikumokkal kapcsolatban, hogy sem az építőipari technikusok (128-an) sem pedig a közgazdasági technikumban végzetek (138-an) nem tudnak zökkenőmentesen elhelyezkedni.

Ide kíváncsiok az esti és levelező tagozaton tanuló felnőttek problémája is, amely végeredményben szorosan összefügg a nappali tagozatos fiatalok elhelyezkedési gondjával. A szegedi középiskolákban az 1965–66-os tanévben 4541 (!) esti és levelező tagozatos tanulót tartottak nyilván.

Ne gondoljunk itt idős emberekre. Öt évvel ezelőtt még a zöm 25–40 év közötti volt, a jelenlegi tanévben 20–30 évesek képviselik a többséget, de nem lebecsülendő a 16–20 évesek száma sem. Ennek a rétegnek legalább a háromnegyed részét hozzá kell számítanunk a nappali tagozatokon most végzetek számához. És nyugodtan kijelenthetjük, hogy – kiváltképpen – a közgazdasági technikumok területén máris „túlképzés” van.

*

Gy. Mihály Szeged külvárosában lakik. Szülei valamikor földművesek voltak, most gyári munkások. Egy bátyja van, aki 22 éves, szakmával nem rendelkezik, egy szegedi vállalatnál segédmunkás. A család anyagi helyzete elfogadhatónak mondható. Gy. Mihály elvégezte az általános iskola nyolc osztályát, és asztalosipari tanulónak szerződötték.

- Milyen volt a tanulmányi átlaga a nyolcadikban?
- Kettő egész nyolc tized.
- Miért választotta az asztalosszakmát?
- Az általános iskola gyakorlati foglalkozásain szerettem meg.
- Könnyen sikerült az elhelyezkedés?
- Nem. Előbb a Bárka utcai ktsz.-nél jelentkeztem, de nem vettek fel. Ezután a volt iskolám igazgatóhelyettese protezsált be a MÜM 600-as iparitanuló-iskolájába.
- Milyen eredménnyel tanult az iparitanuló-iskolában?
- Csak a félévi vizsgákon buktattak, év végén mindig sikerült „átcsúsznom”.
- Milyen tárgyakból bukkott meg?
- Tavalyi félévkor számtanból, az idein meg szakismeretből.

- *Nehéz a tananyag, vagy elhanyagolja a tanulást?*
- Elhanyagoltam a tanulást.
- *Mint harmadéves ipari tanulónak, mi a véleménye a szakmunkásképzésről, elégedett-e azzal?*
- Szerintem a szakmai képzés lehetne jobb is.
- *Mivel indokolja ezt a megállapítást?*
- Felszerelésünk igen gyenge, és nem készítünk semmiféle érdekes bútordarabot. Csak használt ajtókat, ablakokat és asztalokat javítgatunk.
- *Mit szeretne csinálni?*
- Újakat, valami komolyabb munkát, politúrozottat.
- *Semmilyen új terméket nem készített még?*
- Nem.
- *Hol szeretne dolgozni, ha megszerezte a szakmunkás-bizonyítványát?*
- Üzemben, mint karbantartó asztalos.

B. Tibor szegedi lakos. Apja kereskedelmi dolgozó, anyja egészségügyi vonalon dolgozik. Testvérei nincsenek. Jó anyagi körülmények között él a család, minden esztendőben nyaralnak, hol idehaza, hol külföldön.

- *Hogyan lett televíziószerelő?*
- Régen is erre vágytam.
- *Miért?*
- Érdekes, szép szakma. Nem?
- *A könnyebb kereseti lehetőség mennyire befolyásolta?*
- Az sem megvetendő. Igazam van?
- *Igaza van. De amikor jelentkezett a ktsz-nél, minden különösebb probléma nélkül felvették?*
- Előre le volt fixálva a dolog.
- *Ki fixálta le?*
- Édesapám ismerőse.
- *Véleménye szerint lehet-e valakiből protekció nélkül televíziószerelő?*
- Nem tudom. Úgy vélem, ismeretség nélkül nehéz.
- *Jövőre véget ér a tanulóideje, hol fog dolgozni?*
- Még nem tudom. Lehet, hogy itt maradok.
- *A ktsz-nél legfeljebb hat új szakmunkást alkalmaznak, Önök, tanulók, pedig tizenketten vannak. A GELKA is ellátja saját szükségleteit a tanulóival.*
- Majd lesz valahogyan, Nem hiszem, hogy más szakmában kelljen elhelyezkednem.
- *Mennyi a fizetése, mint ipari tanulónak?*
- Még zsebpénznek is kevés.
- *Keresett-e már maszekolással?*
- Igen. Az a zsebpénzem.
- *Sok-e az vagy kevés?*
- Nem sok. Csak baráti körben, s a rokonoknál javítottam, és valójában borralónak tekintettük a pénzt is, amit adtak.
- *Az általános iskola elvégzése után nem akart továbbtanulni?*
- Különösebb kedvet nem éreztem a továbbtanuláshoz. Így elégedett vagyok, és a szüleim is elégedettek velem.

Erdemes alaposabban is tanulmányozni e válaszokat, és a belőlük kicsendülő életszemléletet. A „menő” szakmát, ha kell, protekcióval is megszerzik, a „nem menő” szakmát messzire elkerülik.

Ellenpólusként idézem azt a beszélgetést is, amelyet a Szegedi Kéziszerszámgyár kovácsműhelyének vezetőjével folytattam. – *Hány ipari tanulójuk van?* – Egy sincsen. – *Hány fiatal kovács szakmunkás dolgozik a műhelyében?* – Három-négy fő. – *Honnan szereznek szakmunkás-utánpótlást?* – A ktsz-ekből és a magániparosoktól. – *Itt sosem képeztek szakembereket?* – Valamikor igen, de már régóta nem. – *Kellene-e és lehetne-e?* – Igen.

IPARI TANULÓK

Két jelentős iparitanuló-intézet működik Szegeden, a MűM 600-as és 624-es intézete. Az előbbiben 1200 fiatalt oktatnak háromféle színvonalon, szervezett formában. Ezek: a szakközépiskola; az emelt szintű szakmunkásképzés; a hagyományos szintű szakmunkásképzés. Az iskoláról még annyit, hogy 10 tanterme van, 400 fős tanműhelye és 350 férőhelyes kollégiuma. Az oktatás formái szerint a következő

szakmákat tanítják: Szakközépiskola — mezőgazdasági gépszerelés; emelt szintű iskola — villanszerelő és géplakatos; hagyományos szintű iskola — mezőgazdasági gépszerelő, géplakatos, villanszerelő, esztergályos, gumigyártó, kábelkészítő, építőipari.

A 624-es intézet valójában a legnagyobb szegedi iparitanuló-iskola, mert közel 1700 fiatal tanul itt. A körülmények mostohák. Két műszakban is gondot okoz a tanulók elhelyezése. (1670 tanulóra nyolc normális és négy szűkös tanterem jut!) Amíg a 600-as intézetben gyakorlati képzés is, addig a 624-es iskolában csak elméleti oktatás folyik. Előbbire a vállalatoknál kerül sor. Itt a szervezés is egységes, kizárólag a hagyományos szinten szervezett iparitanuló-képzés uralkodik.

A 624-es intézetben legalább nyolcvan szakma képviselteti magát, ezért a felsorolástól el kell tekintenünk. Az alábbi kis táblázathoz harminchárom szakma felvételi tervét és annak teljesítését tekintetem át.

	tervezett		teljesített	
	fiú	leány	fiú	leány
általános iskolából	204	20	182	19
középszkolából	112	10	52	8

Látható, hogy az általános iskolát végzetek helyét szinte teljesen betöltötték, s érdekes, hogy a 204 és a 182 közötti különbség majdnem egy szakmából adódik: mégpedig az öntőszakmáéból. Tizenöt helyet ajánlottak fel a fiataloknak, de eddig egyre sem akadt jelentkező.

Más a helyzet az érettségizett fiatalokkal, eddig a felajánlott helyeknek csak a felét foglalták el. Bár itt figyelembe kell venni azokat is, akik jelentkeztek ugyan az egyetemre, de valami okból nem vették fel őket. Közülük, és általában az érettségizettek közül alig néhányan jelentkeztek az esztergályos és a szerszámkészítő szakmára. A rádió- és televízióműszerési helyeket viszont valósággal megharagozták. Ugyanez a helyzet a rendkívül divatos fodrász- és kozmetikus szakmával is.

Egyébként minden, ipari tanulót foglalkoztató intézetben, iskolában, üzemeknél és vállalatoknál hasonló a helyzet. Nagy a tömörülés a divatos szakmák körül, és elnéptelenednek a nem annyira divatosak, mint például az öntő, pék, kovács, kéményseprő stb.

Hoz-e vajon változást az iparitanuló-képzésben kezdődő „reform”, az úgynevezett emelt szintű forma bevezetése? Lehetséges. A mostani formákról röviden a következőt kell elmondani: a szakközépszkolai oktatás az iparitanuló-intézetek hatásköréből fokozatosan kikerül, és csak az emelt, valamint a hagyományos szint marad meg, mint a szakmunkásképzés eddig is bevált és ezután is követendő formája.

Mi a különbség az emelt és a hagyományos szint között? Az eltérést az oktatás tematikája adja. A hagyományos szinten két nap jut az elméleti, négy a gyakorlati képzésre. Az emelt szinten három-három nap az arány. De ki kerülhet emelt szintűre, és ki a hagyományosra? A jobbak, illetve a gyengébbek? Nem így szelektálnak. Az emelt szint ott lehetséges, ahol a gyakorlati oktatás tárgyi feltételei a legjobbak, és jól biztosítottak a lehetőségek minden tekintetben, s így kevesebb óraszámmal is elsajátítható a választott szakma, hogy több idő jusson az elméleti tárgyak oktatására.

Ezzel a formával kívánják kivezetni az iparitanuló-oktatást a jelenlegi zsákutcából, abból az állapotból, ahol a fiatalok általában megrekedtek. A tanulmányi idő itt is három esztendő, de a bizonyítvány megszerzése után lehetőség nyílik arra, hogy a végzősök valamilyen középiskolában tovább tanuljanak, és két esztendő múlva érettségi bizonyítványt is nyerjenek. Valóban ez a fajta iskolai típus jó útja lehet a jövő szakmunkás-képzésének, és lehetőséget nyújt majd a további előrelépéshez is.

Nem is az oktatási formával van itt a hiba, hanem a szemlélettel, amely a szakmunkásképzést és általában a fizikai munkát lebecsüli, alacsonyabb rendűnek véli. Bizonyos zökkenők jelentkeznek a létszámkeretek megállapításánál is; ez némely szakmákban túlképzéshez, más szakmákban pedig szakmunkáshiányhoz vezet. Megkérdeztem a 600-as intézet igazgatóját, hogy az iparitanuló-beiskolázások tervszámai reálisak-e, megfelelnek-e az itteni és a környékbeli követelményeknek, igényeknek?

A válasz: — Nem. Az iskolai képzés általában elmarad az üzemi fejlődéstől, és attól a strukturális változástól, amelyen a gyárpar keresztülmegy három-öt esztendő alatt.

De végül is nézzük meg, hogy milyen lehetőségek előtt állnak a végzős ipari tanulók, és az iparitanuló-terület hány szegedi fiatalt „szippant” fel ebben az esztendőben?

Még egyszer három adatot — a pályakezdőnek számítók létszáma Szegeden így alakul:

általános iskolában végzett	1416 fő
középiskolában végzett	1414 fő
iparitanuló-iskolában végzett	1324 fő
<u>Összesen:</u>	<u>4154 fő</u>

Leszámítva a vidékieket, de ideszámítva azokat a fiatalokat, akik tavaly és tavalyelőtt végeztek, és most kívánnak elhelyezkedni (elsősorban a lányok, akiket a textilszakma csak 15–16 éves korban vesz fel), megállapítható, hogy négyezernél több szegedi fiatal áll pályaválasztás előtt.

Az általános iskolát végzettek közül 700-an tovább tanulnak középiskolában, tehát az ő kategóriájukban 700–1000 fiatal elhelyezésére kell számítani. A középiskolások közül elsősorban a gimnazisták jönnek számításba, mivel — leszámítva körülbelül 200 főt, aki egyetemen és főiskolán tovább tanul — ők nem rendelkeznek semmiféle szakképzettséggel. Az ő kategóriájukban 3–400 fővel lehet számolni. A tovább nem tanuló általános és középiskolás (gimnazisták) fiatalokat elsősorban az iparitanuló-intézetek várják.

Hány fiatalt vesznek fel az iparitanuló-intézetek? Körülbelül kétezeret. De itt figyelembe kell venni a város környékéről beáramló jelölteket is, legalább ötven százalékban, hiszen ez volt az arány régebben is. Ilyen megfontolások alapján éppenhogy el tudnak majd helyezkedni a pályaválasztás előtt álló fiatalok. Persze nem mindenki a divatos szakmákban.

Ennél sokkal érdekesebb a most végző ipari tanulók, s néhány technikumot, illetve szakközépiskolát végzett fiatal elhelyezkedési gondolja. A középiskolásoknál a közgazdasági technikumot végzettekre gondolok, mivel még a tavaly végzettek közül sem jutott mindenki végleges álláshoz, de nehézségekkel kell megküzdeni az építőipari technikusoknak, a mezőgazdasági gépszerelő szakközépiskolát végzetteknek és a kereskedelmi szakiskolásoknak is.

Az ipari tanulók elhelyezkedési lehetőségeit a nyár derekán a szegedi m. j. városi tanács vb munkaügyi osztálya is megvizsgálta. Az 1324 végzős ipari tanuló közül 935 főt kérdeztek meg. (767 fiút és 167 leányt. Az adatokról csupán annyit, hogy nagyon kevésnek látszik a lányok száma a most végzősök között! A felmérési adatok azt is prezentálták, hogy a többség nyolc általános iskolát végzett, s még mindig kevés az érettségizett ipari tanuló, 73 fő.)

A vizsgálatot mintegy hetven ipari és egyéb vállalatnál végezték. A kérdés így hangzott: — *Munkába állítja-e a nála tanuló fiatalot?*

	Igen	Nem
fiú	509	258
leány	126	42
<u>Összesen:</u>	<u>635</u>	<u>300</u>

Ez annyit jelent, hogy a megkérdezetteknek csupán 68 százalékát kívánja a képző vállalat státuszba venni a vizsga után, 32 százaléka pedig próbálkozzon ott, ahol, és ahogyan tud, illetve a városi tanács vb munkaügyi osztálya szerezzen számukra munkahelyet.

Az ott tanuló és végzett fiatalok nem alkalmazása mintegy 17 szakmára jellemző: például szobafestő és mázoló, mezőgazdasági gépszerelő, géplakatos, rádió- és tévé-műszerész, kárpitós, villanszerelő, híradástechnikai műszerész stb.

Hogy miért vannak ennyien? Azért, mert sok vállalatnál engednek a sokszor nyomasztó kéréseknek (protekcio stb.), és jóval több fiatalt iskoláztak be a kedvenc szakmába, mint amennyire a vállalatnak, de egyáltalán a népgazdaságnak is szüksége lenne. Amikor az elektromos ktsz vezetőjét megkérdezték, miért képeznek kétszer annyi tanulót, mint amennyire szükségük van, így válaszolt: „Az atyaisten is nyomta a felvételeket.”

A pályakezdés nem könnyű dolog, hiszen annyi tényező játszik szerepet benne, hogy determinálót aligha lehetne megnevezni. Ebben a mozgásban persze bizonyos rend uralkodik, melynek erői végül is mindenkit eljuttatnak valamilyen pályára. A kérdés csupán az, hogy oda-e, ahova az egyén kívánja, és oda-e, ahova a társadalom érdeke is kívánja?